

Luontoselvitys Pelkosenniemen kirkonkylän asemakaavaa ja kelkkareittiä varten

Pia Kangas

Luontokartoittaja

ERP Turve ja Lumi OY

31.8.2015

1. Tausta ja tavoite

Tämä luontoselvitys on tehty Pelkosenniemen kunnan tilauksesta Pelkosenniemen kirkonkylän asemakaavan muutosta sekä kylän keskustaan sijoittuvaa kelkkareittiä varten. Etukäteistiedot uhanalaisesta lajistosta selvitettiin ELY-keskukselta Ympäristöhallinnon ylläpitämän Hertta – rekisterin Eliöt – osiosta. Linnuston osalta selvitettiin uhanalaisista petolinnuista Metsähallituksen ylläpitämästä Tuomo Ollilalta. Tietopyynnöt on tehty kohteesta 12.5.2015

Maastotyöt tehtiin 18.6.2015. Käyntiajankohtana kesä on ollut noin viikko pari myöhässä kielten kielten takia. Huolimatta myöhäisestä kesän tulosta inventointiajankohtana oli havaittavissa jo tarpeelliset tiedot niin lajeista kuin luontotyypeistä, koskien kelkkareittiä. Pelkosenniemen kirkonkylän rannassa käytiin uhanalaisten lajien takia myös 18.7.2015

2. Arvokkaat luontokohteet ja uhanalaiset lajit

Maastokartoituksessa huomioitiin seuraavat luontoarvot. Lisäksi alla lueteltujen kohteiden lisäksi arvioitiin muuten arvokkaita kohteita.

2.1 Luonnonsuojelulain 29 §:n mukaiset suojellut luontotyypit

Luonnonsuojelulain 29 §:ssä on lueteltu suojellut luontotyypit, jotka esiintyvät yleensä pienialaisina vain tietyillä alueilla. Luonnontilaisia tai luonnontilaiseen verrattavia alueita ei saa muuttaa, niin että luontotyypin ominaispiirteiden säilyminen vaarantuu. Näitä luontotyyppisiä ovat:

- Luontaisesti syntyneet, merkittävältä osin jaloista lehtipuista koostuvat metsiköt
- Pähkinäpensaslehdot
- Tervaleppäkorvet
- Luonnontilaiset hiekkarannat
- Merenrantaniityt
- Puuttomat tai luontaisesti vähäpuustoiset hiekkadyynit

- Katajakedot
- Lehdesniityt
- Avointa maisemaa hallitsevat suuret yksittäiset puut ja puuryhmät

2.2 Metsälain 10 §:n erityisen tärkeät elinympäristöt

Metsälain 10 §:ssä kuvataan erityisen tärkeät elinympäristöt. Lakikohteen edellytykset ovat, että kohde on luonnontilainen tai luonnontilaisen kaltainen, ympäristöstään selvästi erottuva ja pienialainen (muutamasta aarista hehtaariin). Näiden elinympäristöjen hoito- ja käyttötoimenpiteet tulee tehdä elinympäristöjen ominaispiirteet säilyttävällä tavalla. Metsälain erityisen tärkeitä elinympäristöjä ovat:

- Lähteiden, purojen ja pysyvän vedenjuoksu-uoman muodostavien norojen sekä enintään 0,5 hehtaarin suuruisten lampien välittömät lähiympäristöt
- Suoelinympäristöt, joiden yhteinen ominaispiirre on luonnontilainen tai luonnontilaisen kaltainen vesitalous
 - lehto- ja ruohokorvet
 - yhtenäiset metsäkorte- ja muurainkorvet
 - letot
 - vähäpuustoiset jouto- ja kitumaan suot
 - luhdat
- Rehevät lehtolaikut
- Kangasmetsäsaarekkeet
- Rotkot ja kurut
- Jyrkänteet ja niiden välittömät alusmetsät

- Hietikot, kalliot, kivikot ja louhikot

2.3 Vesilain 11 §:n mukaiset vesistöt

Vesilain 11 §:n mukaan luonnontilaisen enintään kymmenen hehtaarin suuruisen fladan, kluuvijärven tai lähteen taikka muualla kuin Lapin maakunnassa sijaitsevan noron tai enintään yhden hehtaarin suuruisen lammen tai järven luonnontilan vaarantaminen on kielletty.

2.4 Arvokkaat elinympäristöt

Alueelta kartoitettiin Avainbiotooppien määrittämistyöryhmän (Aapala ym. 1994) esittämät arvokkaat elinympäristöt eli avainbiotoopit. Arvokkaiden elinympäristöjen tulisi olla luonnontilaisia tai luonnontilaisen kaltaisia. Arvokkaita elinympäristöjä ovat:

- Vanhat havu- ja sekametsät
- Vanhat lehtimetsiköt
- Paisterinteet
- Supat
- Ruohoiset suot
- Hakamaat ja metsäniityt

2.5. Uhanalaiset luontotyypit

Inventointialueelta kartoitettiin Luontotyyppien uhanalaisuusarvioinnin tulosten (LUTU) mukaiset Pohjois-Suomen uhanalaiset luontotyypit. Tällaisia ovat esimerkiksi eräät lettoluontotyypit, perinnebiotoopit ja tulvaniityt. Lisäksi havainnoitiin vähän tunnettuja luontotyyppisiä kuten esimerkiksi arokosteikkoja.

2.6. Uhanalaiset kasvi- ja eliölajit

Lisäksi lajikohtaisia suojelumääräyksiä koskien kartoitettiin seuraavat:

- Uhanalaisten ja erityisesti suojeltavien kasvi- ja eliölajien esiintymät (LSL 46 § ja 47§)
 - Luontodirektiivin IV (a) tarkoittamien eliölajien lisääntymis- ja levähdyspaikat sekä Lintudirektiivin liitteen 1 lajit

3. Pelkosenniemen kirkonkylän ja moottorikelkkareitin luontoselvitys

Inventoidun alueen kallioperä koostuu kvartsiitista ja silikaattikivestä. Maaperä on muodostunut sora- ja hiekkamoreenista. Alue kuuluu pohjoisborealiseen metsäkasvivyöhykkeeseen sekä Peräpohjolan aapasuovyöhykkeeseen. Inventointialueelta tarkistettiin pohjavesialueet sekä muinaismuistokohteet Maanmittauslaitoksen Paikkatietoikkunan avulla 24.6.2015. Itä-Lapin maakuntakaavassa vuodelta 2004 alue on merkattu A eli taajamatoimintojen alueeksi. Maakuntakaavaan on merkattu Pelkosenniemen kirkonkylään sijoittuva kelkkareitti.

3.1 Yleiskuvaus Kirkonkylän taajamasta asemakaavan muutos alueesta

Kirkonkylän taajama-alueella kartoitettiin etukäteen määrätyt alueet ja tarkasteltiin uhanalaisten lajien mahdollisia kohteita. Vanhoja uhanalaishavaintoja on tehty jokivarresta, johon nytkin kartointus painottui. Liitteenä olevaan karttaan on tarkemmin rajattu inventointialue.

Kemijoen ranta kirkonkylällä on tulvavaikutteinen (Kuva 1). Tämä näkyy ruohokasvillisuuden monipuolisuutena. Rannalla kasvaa mm. poimulehteä, koiranputkea, järvikortetta, karhunputkea, puna-ailakkia, lehtotähtimöä, niittynätkelmä, luhtamataraa, hiirenvirnaa, aitovirnaa, puna- ja valkoapilaa, aho-orvokkia, kulleroa, rantatädyke, metsäkurjenpolvea, rantamataraa, nokkosta, maitohorsmaa, voikukkaa ja rentukkaa. Tulvavaikutteisuuden takia ranta on pysynyt avoinna. Pensaskerroksessa on paikoin pajuja ja pihlajaa. Tulvavaikutteisen rannan yläpuolella kasvaa koivuja.

Kuva 1 Kemijoen rantatörmää

Huoltoasemasta pohjoiseen kasvaa silmälläpidettävää laaksoarhoa (Kuva 2). Todennäköistä on, että lajia voi esiintyä muuallakin inventointialueen ulkopuolella kirkonkylän ranta-alueilla. Ensimmäinen käyntiajankohta oli sopiva, sillä laaksoarho oli parhaimmillaan kukassa tuolloin. Laaksoarho on luonnonsuojelulaissa rauhoitettu laji sekä Natura luontodirektiivin liitteen 2 laji. Laaksoarho tarvitsee avoimen kasvuympäristön, jossa on tulvavaikutusta. Usein laaksoarho menestyy paikoilla, jotka ovat avoimia, eivätkä kovin sulkeutuneita kenttäkerroksesta. Laaksoarhon kasvupaikka inventointialueella ei todennäköisesti ollut ihan luonnontilainen, sillä se kasvoi nuorten koivujen katveessa lajistoltaan aukkoisessa rinteessä.

Kuva 2 Silmälläpidettävä laaksoarho

Toinen maastoinventointi alueelle tehtiin 19.7.2015. Tarkoituksena oli selvittää vanhat havainnot tataarikohokista sekä lapinvehnästä. Kumpaakaan lajia ei löydetty ja todennäköisesti kumpikaan laji ei menesty ainakaan tällä hetkellä inventointialueella. Molemmat lajit tarvitsevat avointa, mielellään hiekkaista kasvualustaa. Nyt rannat ovat hyvin pitkälti umpeenkasvaneita ja Kitisen säännöstely on muuttanut kasveille luontaisia elinympäristöjä. Käynnin aikana havaittiin kuitenkin silmällä pidettävää ahokissankäpälää sillan vierestä.

3.2 Kelkkareitin luontoselvitys

Kirkonkylällä suunniteltu kelkkareitti sijaitsee sähkölinjalla (Kuva 3). Lajisto sähkölinjalla ei ole mitenkään erityinen. Pitkälti sähkölinja sijaitsee vanhoilla pelloilla, jotka ovat paikoin alkaneet kasvaa umpeen. Kirkon itäpuolella lajistossa esiintyy mm. maitohorsmaa, koiranputkea ja metsäkurnenpolvea.

Kuva 3 Kelkkareitin lähtöpaikka kirkonkylältä sijaitsee sähkölinjalla.

Kirkon läheisyydessä suunniteltu moottorikelkkareitti sijaitsee noin 50 metrin päästä kirkosta (Kuva 4). Kirkon läheisyydessä on myös tienylitys, joka tulisi huomioida kelkkareitin suunnitteluvaiheessa. Kirkon länsipuolella sähkölinjalla kasvaa aiemmin mainittujen lajien lisäksi niittyleinikkiä, kulleroa, karhunputkea, metsäkortetta, rantatädykettä, hoikkaängelmää ja pajuja. Soistuneemmissa osissa tavataan lehväsamalia sekä jokapaikansaraa. Paikoin vanhat pellot ovat alkaneet kasvamaan umpeen pajuista ja koivuista.

Kuva 4 Moottorikelkkareitti tulisi sijoittumaan noin 50 metrin päähän kirkosta.

Suunnitellun kelkkareitin länsipuolella vanhoilla peltoalueilla kasvaa sarojen lisäksi suo-orvokkia, mesiangervoa, kulleroa, kevätpiippoa ja sinikellolatvaa. Soistuneemilla osilla on karhunsammalta, heiniä, hillaa, rahkasammalia sekä kalvaskuirisammalta. Koska alueet ovat olleet vanhoja peltoja, ne ovat ojitettuja. Ojituksen vaikutus näkyy esimerkiksi siinä että korpi-rimpipintainen suo on kuivahtanut selkeästi ja karhunsammaleet ovat yleistyneet. Korpipinnoilla esiintyy korvenrahkasammalta, lehvasammalta, korpikastikkaa, metsäkortetta ja metsäkurjenpolvea.

Kuva 5 Kelkkareittiä kirkon länsipuolella.

Noin 280 metrin päässä pohjois-eteläsuuntaisesta sähkölinjasta on iso viemäri, jonka yli voi olla tarpeellista rakentaa silta. Viemäri on aikalailla umpeenkasvanut, mutta kevätaikaan viemärissä voi kulkea vettä rivakammin. Viemärin länsipuolella jatkuu jonkin matkaa korpista kasvillisuutta, esiintyen mm. metsätähteä sekä suoputkea.

Korpisuuden jälkeen tulee hakkuaukion reuna (Kuva 6). Kasvillisuus on tässä hyvin tavanomaista ja hyvin avonaista soistuvaa metsäkasvillisuutta. Voimalinjalla, joka on raivattu puustosta ja ojitettu, on todella karua rämettä. Alueella kasvaa vaivaiskoivua, varpuja ja rahkasammalia rimpiosilla.

Kuva 6 Korpionsuuden jälkeen tulee hakkuualue eteläpuolelle kelkkareittiä.

3.3 Alueen arviointi

Koska inventointialue on ollut voimakkaasti ihmistoiminnan vaikutuksen piirissä, ei alueella ilmennyt metsälain 10 §, luontotyyppien uhanalaisluokituksessa uhanalaisiksi luokiteltuja luontoarvoja tai muita vastaavia arvokkaista kohteita. Suurin osa alueen soista ovat ojikkoja tai muuttumia, joissa ei alkuperäistä suotyyppiä ollut juuri havaittavissa. Rannan ruohikkoisuus oli kuitenkin hyvin monipuolista paikoin, jossa on esimerkiksi ruoho- ja heinäkasvillisuutta niitetty tai muulla tavoin saatu avoimemmaksi.

Rannalla huomioitava on laaksoarhon ja ahokissankäpälän kasvupaikat. Liitteenä olevassa kartassa näkyvät edellisten lajien sijaintipaikat.

Suunniteltu moottorikelkkareitti kirkonkylään on merkattu maakuntakaavaan ja tätä on varmasti pitemmältä ajalta jo mietitty. Miten saataisiin hallitsematon kirkonkylän alueella kelkkailu ohjattua selkeästi reitille. Moottorikelkoista aiheutuva melu on ongelmallinen yhtälö kirkon toiminnan kanssa. On mahdollista, että tätä melua pystyttäisiin vaientamaan tai estämään. Suurin melun aiheuttaja on nopeus. Nopeutta pystynee hillitsemään nopeusrajoituksin ja ehkä myös teknillisten rakenteiden kautta. Esimerkiksi hiihtoladuilla on käytetty poroaitojen luona korkeaa aisaa, josta roikkuu puupalikoita. Tällöin moottorikelkkailijan on pakko hidastaa vauhtia. Tällainen hidaste este voisi olla kirkon luoteispuolella samoin.

Muita keinoja ovat esimerkiksi erilaiset rakenteet. Kirkon ja suunnitellun reitin väliin voisi rakentaa aidan ja talvella tähän aittaa vasten voitaisiin kasta lumia, joka myös eristää ääntä. Luontaisista

keinoista vastaava voisi olla esimerkiksi todella tiheä kuusiaita. Tässä ongelmana voi olla kuusiaidan kasvamisen hitaus, toisaalta se olisi kesäaikaan luonnollisemman ja maastoon sopivamman näköinen. Toki voidaan miettiä ehkä jonkinlaista puuston ja rakennetun aidan yhdistelmää sekä kasatun lumen hyödyntämistä talviaikaan.

Raskaampia rakenteita ovat myös maansiirrolla tehtävät toimet. Kirkon ja suunnitellun kelkkareitin väliin muodostettaisiin maavalli.

LÄHTEET

Kuusipalo, J. 1996: Suomen metsätyypit. Kirjayhtymä. Rauma.

Meriluoto, M. & Soininen, T. 2002: Metsäluonnon arvokkaat elinympäristöt. Metsälehti kustannus. Helsinki.

Mossberg, B. & Stenberg, L. 2003: Suuri Pohjolan kasvio. Tammi. Helsinki.

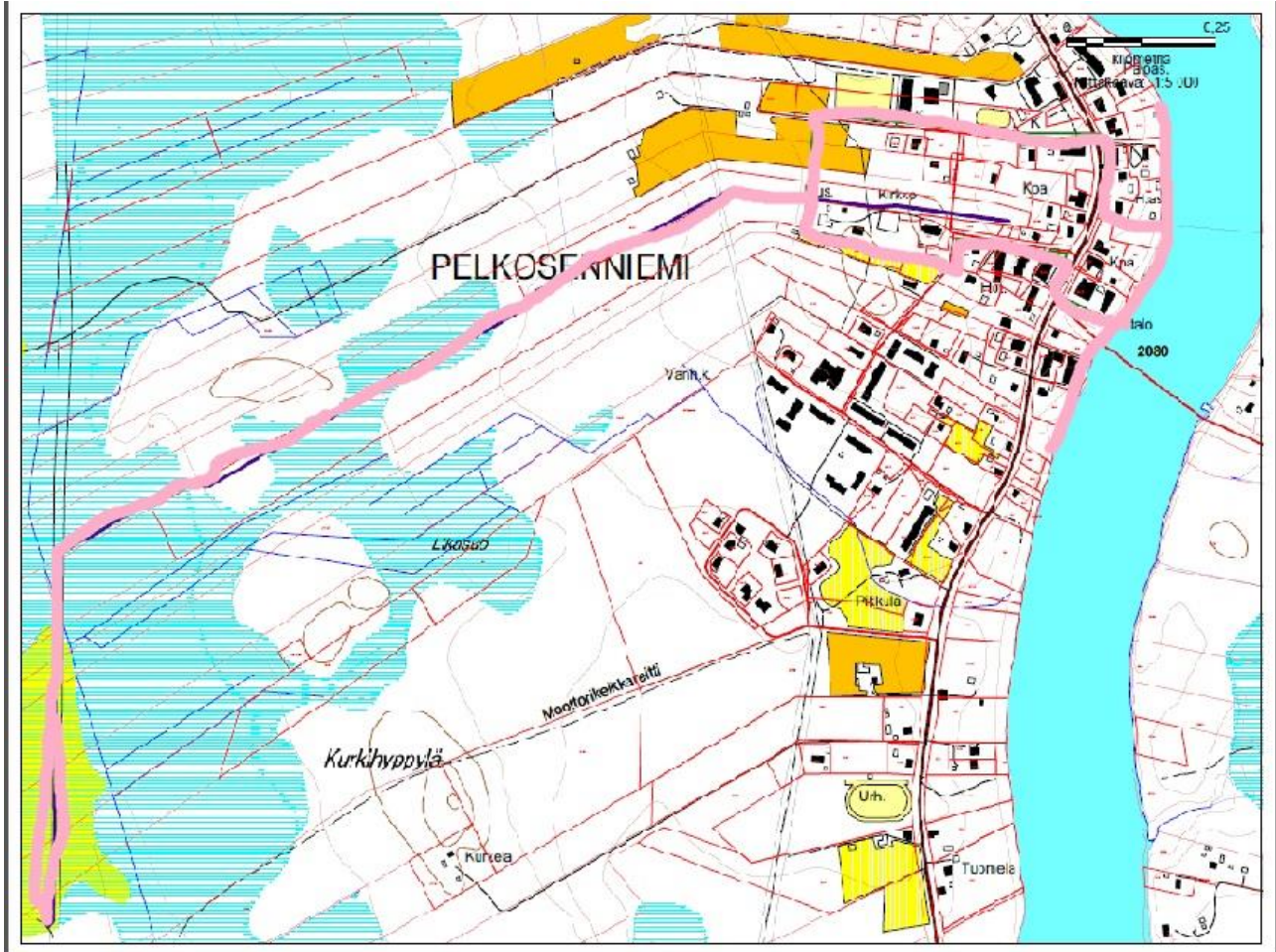
Paikkatietoikkuna. Maanmittauslaitoksen ylläpitämä internet-sivusto, 23.6.2015. osoitteessa:
<http://www.paikkatietoikkuna.fi/web/fi/kartta>

Raunio, A., Schulman, A. & Kontula, T. (toim.) 2008: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus – Osa 2. Suomen ympäristökeskus. Suomen ympäristö 8. Helsinki.

Söderman, T. 2003: Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi. Suomen ympäristökeskus. Ympäristöopas 109. Helsinki.

LIITTEET

Vaaleanpunaisella karttaan on merkattu inventointialue sekä moottorikelkkareitti.

Karttaan on merkattu huomioonotettavat putkilokasvit Pelkosenniemen kirkonkylän alueella.

